

TV-serien 1864, historiebrug og Bornedals nationalisme

DR og Bornedals store epos om krigen i 1864 er nu ved at være til ende, og debatten har været livlig. TV-serien er blevet rost af nogen og kritiseret af andre, både for dens kvaliteter som drama, dens budskab og dens historiske korrekthed. Seermæssigt har den være en moderat fiasko, uanset hvad DR ellers påstår. Når et søndagsdrama på DR når ned på kun lige godt en million seere, som det skete ved 7. afsnit, er det ikke pæne tal, når man medregner DR's kæmpe markedsføringsapparat.

Forfatter: [Peter Yding Brunbech](#)

Foto: Wikimedia Commons. Ole Bornedal bygger mange af sine billeder op om nationalromantiske malerier fra 1864. Her er det et maleri af V. J. Rosenstand (malet 1894), som forestiller 8. brigades modangreb ved Dybbøl d. 18. april 1864.

Som historiker må man sige, at Bornedal ikke har været synderligt interesseret i historien, hvis vi med det forstår, hvordan virkeligheden rent faktisk var skruet sammen i midten af 1800-tallet. Men når det så er sagt, skal det også med det samme siges, at det ikke skal give anledning til krav om "historikerkommissioner" eller krav til TV-serier om "historisk korrekthed", eller hvad der nu ellers har været nævnt i debatten.

I det hele taget skal man være meget varsom med at tale om historisk "korrekthed", når talen falder på film og TV. De rent faktuelle ting i en film eller TV-serie er nemlig kun en meget lille brik i den fortidsudlægning, som de levende billedmedier præsenterer os for. Det har jeg skrevet nærmere om i artiklen "[Film, fortid, historie og 1864](#)", men helt kort kan man måske sige, at kun 10 % af det, som en historisk serie præsenterer os for, er facts, som kan være korrekte eller forkerte, mens de resterende 90 % er de overordnede billeder, der bliver tegnet med handlingsforløb, skæbnefortællinger, underlægningsmusik og personlige konflikter. Tag fx trekantsdramaet, som er et af de centrale plot-elementer i 1864. Som historiker vil man aldrig kunne afvise, at en sådan konkret konflikt har været til stede i 1864, men vi kan til gengæld med stor sikkerhed sige, at trekantsdramaet, som det fremstilles i 1864-serien, er en romantiseret og skematisk fortællefigur, som siger meget lidt om, hvad kærlighed er for en størrelse i dag og sikkert endnu mindre om, hvad "kærlighed" var i 1860'erne.

...og her i Bornedals gengivelse anno 2014. Virkeligheden bliver omfortolket til maleri, som bliver omfortolket til film, som bliver til en del af vores virkelighedsopfattelse.

Sådan må det nødvendigvis være med film og TV, og det ved de fleste af os også godt, når vi tænker nærmere efter. Men trods denne erkendelse lader vi alligevel vores historieforståelse forme af film og TV i langt større grad end måske noget andet medie. Det skyldes de levende billeders illusion om, at de lader os se direkte ind i virkeligheden, og det er også derfor, at stort set alle voksne i Danmark i dag kender til 1930'erne gennem Matador, og at mange også har ladet deres syn på 1950'erne forme af Krøniken eller deres syn på svenskekrigene forme af Per Pallesen og Søren Pilmarks badutspring i Gøngehøvdingen. Hvad enten vi vil det eller ej, formes vores opfattelse af historien i vid udstrækning af det, vi bliver præsenteret for på film og TV. Og da historieopfattelse spiller en meget stor rolle i, hvordan vi opfatter fx politiske spørgsmål, er den måde denne historieopfattelse bliver til på, et meget vigtigt emne at have opmærksomhed på.

Derfor er det også vigtigt, at Historiebrug er et kompetenceområde i de nye mål for historiefaget i Folkeskolen, som træder i kraft efter sommer. Lige præcis 1864-serien er måske et dårligt eksempel fordi krigsscenerne og de forskellige seksuelle udskejelser nok gør, at det er de færreste under 15, der har fået lov til at kigge med. Men principperne er det samme for al film og TV, og sådan set også for computerspil, romaner, tegneserier mm.

Kigger vi grundigt efter, bliver vi konstant bombarderet med postulater om fortiden og historien i både politiske debatter, reklamer, børnebøger, legetøj osv. osv., og en vigtig opgave for faget historie må være, at vænne børn og unge til at tænke kritisk og reflekteret over deres møde med historien. Og faktisk vil jeg hævde, at den populærkulturelle fremstilling af historien er et af de vigtigste steder at styrke den kritiske sans hos både børn og voksne.

Som eksempel kan vi vende tilbage til Bornedals fremstilling af krigen i 1864. Bornedal er blevet beskyldt for at fremstille nationalismen som en ond kraft, der fører til krig og ødelæggelse for stort set alt og alle. Og mange ville nok hævde, at hans fremstilling af historien er direkte anti-nationalistisk. Men i virkeligheden ligger der en skjult (og sikkert også utilsigtet) nationalisme i Bornedals endimensionelle fremstilling af historien. Hos Bornedal er dansk nemlig dansk, og "Danmark" en størrelse, hvis grænser nok har været genstand for stridigheder, men som dengang som nu findes som en fast defineret identitet.

Men i virkeligheden var midten af 1800-tallet i høj grad en formativ periode for den nationale identitet, hvor striden om Slesvig, og krigen med Tyskland var et led i et større afsøgningsprojekt af både grænser og selvopfattelse. I midten af 1800-tallet var den danske identitet nemlig i høj grad en størrelse, der var til debat, og selv den nationalliberale frontfigur Orla Lehmann måtte retorisk spørge sine tilhængere, hvad man egentlig mente, når man sagde "Danmark". Det var nemlig et åbent spørgsmål, hvad der var Danmark i midten af 1800-tallet. Var det tyske hertugdømme Holsten "Danmark" blot fordi det hørte under den danske konge? Og var Danmark et dansk land, en dansk stat eller måske et skandinavisk landområde?

Inden for den danske konges riger og lande fandtes der talrige identiteter og nationalitetsopfattelser. I det omstridte Slesvig havde vi Nordslesvigere, som følte sig som danskere, men også folk der følte sig som slesvigere, tyskere, slesvig-holstenere, en blanding eller endog folk, som var flintrende ligeglade. Det samme gjorde sig gældende i det sydlige Slesvig, og selv i det tyske Holsten fandtes stokkonservative embedsmænd, der følte sig både som tyskere og holstenere, men samtidig hermed følte en inderlig troskab til den danske konge. Selv de indbyggere i Slesvig og Holsten, der ønskede en løsrivelse fra Danmark, kunne både føle sig som slesvigere, holstenere, slesvig-holstenere, tyskere eller en hvilken som helst kombination af disse. Og så har vi slet ikke nævnt friserne, som boede i et område, som i dag ligger både nord og syd for den dansk-tyske grænse.

Bevæger vi os til det egentlige danske kongerige i midten af 1800-tallet, bliver spørgsmålet kun en smule mindre kompliceret. De konservative og antidemokratiske kræfter var overordnet set tilhængere af den helstat, der omfattede både kongeriet Danmark, det danske hertugdømme Slesvig, og det tyske hertugdømme Holsten. For dem var nationalismen en farlig kraft, der truede med at rive staten i stykker, og de var således skeptiske overfor hele ideen om nationalstater og i sammenhæng hermed også ideerne om, at almindelige mennesker skulle have del i statens styrelse. De nationalliberale var naturligvis nationalister, men også her fandtes en række toninger, der dels gik på, om nationalismen måske kunne leve indenfor den

multinationale helstat, eller om den krævede sin egen statsdannelse, samt om denne statsdannelses størrelse skulle bestemmes af sprog, historie, forsvarshensyn eller blot hvad man kunne slippe afsted med. Endelig var der også spørgsmålet om det danske var en selvstændig nationalitet eller en del af en større skandinavisk nationalitet, og mange legede i 1800-tallet med ideen om et samlet Skandinavien med de tre lande forenet under den svenske konge.

Alle disse mange nuancer ville aldrig kunne inddrages i en TV-serie på otte afsnit, men i Bornedals version får vi ikke engang antydningen af deres eksistens. I stedet præsenteres vi for et helt fladt og unuanceret begreb om et "Danmark", der måske nok er grebet af en destruktiv nationalisme, men alligevel er en allerede velformet identitetsmæssig enhed. Selv de sigøjnere, der (ved voldtægt) får lov til at blande blod med de leverpostejfarvede danske, er et klart fremmedelement, der vandrer igennem landet på gennemfart og ikke efterlader sig andre spor end et billede i et støvet familiealbum i en garage.

Nutidsdimensionen i Bornedals 1864 er kun med til at understrege det, der allerede ligger som et grundvilkår i beskrivelsen af 1864. Danmark er Danmark, og danskerne er danskere på både godt og ondt. Det var de dengang, og det er de stadig den dag i dag. Det er en forsimples af historien, som altid må ske, når fortiden skal omsættes til drama, men som dog i Bornedals udgave er blevet endnu mere endimensionel end man normalt ser i historiske dramaer.

At fremstillingen af fortiden på denne måde kommer til at afspejle nutiden er et vilkår for al historieskrivning. Men det er et særligt udtalt vilkår i den dramatiserede og forsimplede fortidsfremstilling, vi ser på film og TV. Derfor er det også af allerstørste vigtighed, at vi lærer børn og unge at have en kritisk tilgang til historien og fremstillinger af historien. Ellers er vi blot alt for villige til at tro på det, når historiefortællere henter "beviser" i fortiden for deres synspunkter. Bornedals indirekte og utilsigtede nationalistiske fortidsgengivelse er næppe synderlig farlig, selvom den givetvis har en vis gennemslagskraft. Men troen på sandheden i den simplificerede historiefortælling er farlig. Man kan blot nævne Rusland-Ukraine, Israel-Palæstina, eks-Jugoslavien, Nordkorea-Syd Korea, Kina-Japan, Indien-Pakistan, Tyskland-Polen, som nogle få af en lang række eksempler på konflikter og potentielle konflikter, hvor en forskellig opfattelse af historien og fortiden spiller en afgørende rolle.

Det lyder måske mærkeligt, når man ser en støvet historiebog for sig, men Historien er sprængfarlig, og at lære børn og unge at forholde sig kritisk til brugen af den er en meget vigtig forudsætning for, at de kan blive ansvarlige demokratiske medborgere.